

สหกรณ์ : ตัวแบบธุรกิจที่สร้างโลกได้ดีกว่า

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท¹

การปรับตัวของสหกรณ์ในช่วงเวลากว่า 100 ปี จากศตวรรษที่ 19 มาจนถึงศตวรรษที่ 21 นั้น สหกรณ์ย่อมต้องเผชิญหน้ากับปัจจัยสภาพแวดล้อมต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีคนกล่าวว่า ช่วงเวลาที่ตกต่ำของสหกรณ์ได้ผ่านพ้นไปแล้ว ต่อไปนี้สหกรณ์จะผงาดขึ้นมาเป็นตัวแบบธุรกิจที่คนในสังคมยอมรับมากที่สุด และขยายตัวมากที่สุด อีกทั้งจะเป็นแกนนำในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งบทความนี้จะได้เชื่อมโยงให้ทราบถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

นวัตกรรมความคิดที่งัดมาข้ามศตวรรษ

ในช่วงเวลาศตวรรษที่ 19 ที่โรเบิร์ต โอเวน ผู้ซึ่งได้รับการขนานนามให้เป็นบิดาแห่งสหกรณ์โลก ได้จุดประกายความคิดเรื่องสหกรณ์ขึ้นมานั้น มีฐานคิดมาจากการที่เขาเชื่อว่า “คนจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อม” และ “ถ้าไรเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความเลวร้าย” ดังนั้น เขาจึงได้ใช้ความพยายามกว่า 50 ปี ในช่วงชีวิตของเขาในการสร้างสรรค์ตัวแบบธุรกิจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และแม้ว่าความพยายามของเขาจะไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ แต่กลุ่มผู้นำรอชเดลที่ได้นำเอาแนวคิดของเขาไปผสมผสานกับแนวคิดการจัดตั้งร้านจำหน่ายสินค้าของนายแพทย์ วิลเลียม คิง ด้วยการจัดทำเป็นโครงการของรอชเดลหรือรู้จักกันในนามของ “Law the first” โดยโครงการดังกล่าวจะเริ่มต้นด้วยการจัดตั้งร้านจำหน่ายสินค้าจำเป็นในการอุปโภคบริโภคก่อน จากนั้นจึงจะดำเนินการจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่สมาชิก จัดที่ดินทำกิน การเกษตร โรงงานอุตสาหกรรม และการจัดระบบการผลิต การแจกจ่าย การบริโภคในรูปแบบของนิคมสหกรณ์ และหลังจากเห็นชอบในแผนการดังกล่าว กลุ่มผู้นำรอชเดลได้ใช้เวลาถึง 2 ปี ในการระดมทุน คนละ 2 เพนนี ต่อสัปดาห์ จึงได้เริ่มจัดตั้งและดำเนินการสหกรณ์แห่งแรกของโลกขึ้นในนามของ สมาคมผู้นำอันเที่ยงธรรมแห่งเมืองรอชเดล ในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2387 ซึ่งแนวปฏิบัติของสหกรณ์รอชเดลได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางของหลักสหกรณ์สากลจนถึงทุกวันนี้ โดยจะสังเกตได้ว่าแนวปฏิบัติตามหลักสหกรณ์สากล 7 ประการ ซึ่งให้เห็นเอกลักษณ์ของตัวแบบธุรกิจสหกรณ์ที่มีค่านิยมร่วมใน “การพึ่งพาและร่วมมือกัน” เพื่อการนำประโยชน์สู่สมาชิกและชุมชน ตามแบบอย่างของผู้ริเริ่มสหกรณ์ตั้งแต่แรกเริ่ม

พัฒนาการของสหกรณ์

ท่ามกลางบรรยากาศของการก้าวผ่านช่วงเวลาในศตวรรษที่ 20 สู่ศตวรรษที่ 21 นั้น สหกรณ์ได้ปรับตัวไปตามปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง อีกทั้งได้แผ่ขยายไปในภาคส่วนเศรษฐกิจต่างๆ มากขึ้น และก่อให้เกิดเป็นสหกรณ์ประเภทต่างๆ หลากหลาย ได้แก่ สหกรณ์เครดิต สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์อเนกประสงค์ สหกรณ์อุตสาหกรรม สหกรณ์บริการ สหกรณ์ประกันภัย สหกรณ์ลูกผสม และอื่นๆ การปรับเปลี่ยนของสหกรณ์เกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการทั้งจากเหตุผลทางธุรกิจโดยการตัดสินใจจากภายใน หรือ เกิดจากภายนอกที่มาจากกฎหมายและนโยบายของรัฐ จากบทความของ ดาร์โล โมซาก้าและโรเจอร์ สเพียร์ จากสถาบัน EURICSE ได้กล่าวถึงรูปแบบที่แตกต่างกันของสหกรณ์ในช่วงเวลาปลายศตวรรษที่ 20 ว่ามี 4 รูปแบบได้แก่

¹ ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- รูปแบบขององค์การความร่วมมือ ที่มีคุณลักษณะขององค์การที่ให้ความสนใจเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิก
- รูปแบบขององค์การทางสังคม ที่มีคุณลักษณะขององค์การที่เปิดกว้างและเน้นไปที่ความต้องการของชุมชน
- รูปแบบผสมผสาน ที่มีคุณลักษณะขององค์การที่ยังคงให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกและเปิดกว้างให้บริการทางสังคมมากขึ้น
- รูปแบบสหกรณ์กึ่งรัฐ เป็นองค์การที่รัฐเข้ามากำกับดูแล

ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างองค์การ บทบาทการดำเนินงานของสหกรณ์ ผลผลิตและบริการ โดยมีประเด็นข้อสังเกตคือ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทำให้จุดมุ่งหมายเดิมของสหกรณ์ เรื่อง “การร่วมมือกัน” เปลี่ยนไป ดังนั้นในปี พ.ศ. 2538 สัมพันธภาพระหว่างประเทศ (ICA) จึงได้ออกแถลงการณ์ว่าด้วย ค่านิยม ค่านิยม และหลักการสหกรณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องสหกรณ์สากล

ในช่วงเวลาทศวรรษที่ 1 ของศตวรรษที่ 21 สหกรณ์ในหลายประเทศและหลายภูมิภาคได้ขยายบริการแก่บุคคลภายนอกในกิจกรรมด้านสังคมมากขึ้น เช่น กรณีของสหกรณ์การเกษตรในญี่ปุ่นที่ให้บริการด้านสุขภาพแก่คนในชุมชน ชุมชนสหกรณ์ระดับชาติของฟิลิปปินส์ที่จัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กแก่สมาชิกและชุมชน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่ารูปแบบใหม่ของสหกรณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ของการปรับตัวของสหกรณ์ในการยกระดับคุณภาพชีวิตที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและคนในชุมชน โดยในบางประเทศมีเหตุปัจจัยมาจากการลดลงของนโยบายสนับสนุนที่เคยเป็นของภาครัฐ และบางประเทศสหกรณ์กลายเป็น “ทางเลือก” ซึ่งคิดริเริ่มจากฐานรากในระดับชุมชนที่คนพยายามแก้ปัญหาบนหลักการพึ่งพาตนเอง

งานท้าทายสู่การเป็นตัวแบบธุรกิจที่สร้างโลกได้ดีกว่า

สหกรณ์ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในศตวรรษที่ 21 นั้น สหกรณ์สามารถก้าวผ่านวิกฤตเศรษฐกิจได้ดีกว่าเมื่อเทียบกับธุรกิจอื่น ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวจึงดูเหมือนว่าประชาคมโลกจะหันมาให้ความสนใจในสหกรณ์มากขึ้น หลังจากที่เงียบเหงาไปเป็นเวลานาน

กลิลโล, 2012 ได้กล่าวว่าในช่วงเวลาที่ทุนนิยมเติบกล้า นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเชิงนโยบายและนักวิจัย ไม่ให้ความสำคัญกับสหกรณ์ ดังนั้นในบางประเทศที่ไม่มีกฎหมายสหกรณ์ สหกรณ์จึงถูกจัดตั้งขึ้นมาแต่ไม่ได้ใช้ชื่อสหกรณ์ นอกจากนั้นก็ไม่มีรายงานข้อมูลเกี่ยวกับบริบทการดำเนินงานของสหกรณ์แต่อย่างใด การให้การศึกษาอบรมในระหว่างสหกรณ์ก็มักใช้วิธีการของเอกชนมาให้ความรู้และฝึกทักษะด้านการจัดการ อย่างไรก็ตามสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า สหกรณ์เป็นตัวแบบธุรกิจที่สื่อความยั่งยืนแก่เศรษฐกิจและเป็นสมาคมที่เที่ยงธรรมกว่า

ข้อสรุปที่นำไปสู่การสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับแคมเปญของปีสากลแห่งการสหกรณ์ “สหกรณ์ตัวแบบธุรกิจที่สร้างโลกที่ดีกว่า” ในที่ประชุม ICA ที่อิตาลี (2012) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของนโยบายรัฐที่พึงมีต่อการส่งเสริมองค์การที่ไม่แสวงหากำไรและสหกรณ์ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ และกองทุนส่งเสริมสนับสนุนสหกรณ์ใหม่ นอกจากนั้นรัฐควรจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมโยง ระหว่างขบวนการสหกรณ์ในประเทศต่างๆ และภูมิภาคเพื่อการพัฒนาภาคสหกรณ์ อีกทั้งการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของหลักและวิธีการสหกรณ์ โดยการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงผ่านกลไกการให้การศึกษาอบรมและหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยจึงเป็นสิ่งสำคัญ ประสบการณ์ของสหกรณ์ทั่วโลกชี้ให้เห็นว่า แนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จของสหกรณ์คือ การทำงานร่วมกันในระบบกิจการ-ชุมชนสหกรณ์ เครือข่ายความร่วมมือเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่าย และการสร้างความชำนาญการในธุรกิจ การให้การศึกษาอบรม การตลาด การให้บริการ ที่สำคัญคือ สหกรณ์จะต้องมีภาพลักษณ์ที่

เป็นธรรมาภิบาล เป็นที่คาดหวังของสมาชิก ชุมชน มีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง เพื่อการประหยัดต่อขนาดของธุรกิจ และเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการวิเคราะห์ให้เห็น การสร้างผลกระทบที่แตกต่างระหว่างสหกรณ์กับธุรกิจเอกชน ซึ่งนักวิจัยต่างๆ ต้องเข้ามาช่วยสนับสนุน การริเริ่มสร้างระบบฐานข้อมูลที่มีความเป็นเอกภาพ ต้องเริ่มโดยสถาบันวิจัยและหน่วยงานสถิติ โดยหาคำตอบให้ได้ว่าตัวแบบสหกรณ์มีประโยชน์เปรียบเทียบที่ดีกว่าอย่างไรเป็นรูปธรรมเช่นไร

เอกสารอ้างอิง

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท. 2555. “แนวคิดของการพัฒนาสหกรณ์ : มุมมองในด้านวิชาการ”. ทำสหกรณ์ให้เป็นทางเลือกของประชาชน”. พิมพ์ครั้งที่ 1. ห้างหุ้นส่วนพีริ-วัน, หน้า 93-101.

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท. 2555. “สหกรณ์กับวิกฤตเศรษฐกิจโลก โอกาสของสหกรณ์”. ทำสหกรณ์ให้เป็นทางเลือกของประชาชน”. พิมพ์ครั้งที่ 1. ห้างหุ้นส่วนพีริ-วัน, หน้า 107-117.

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท. 2555. “สหกรณ์....นวัตกรรมความคิดที่ดงามข้ามศตวรรษ”. ทำสหกรณ์ให้เป็นทางเลือกของประชาชน”. พิมพ์ครั้งที่ 1. ห้างหุ้นส่วนพีริ-วัน, หน้า 223-237.